

UDC: 327.5

DOI: 10.15421/172131

Георгій Григоров*Дніпровська академія неперервної освіти*

Тренд дистанційної освіти: проблеми та перспективи впровадження

Дистанційна освіта стала невід'ємною частиною освітньої системи в усьому світі. Офіційні статистичні дані з дистанційної освіти, підтверджують неухильне зростання числа учасників заочного навчання та курсів. Спектр курсів, пропонує більш ніж 200 інститутами дистанційного навчання, включає близько 1500 курсів, з яких близько 75% – професійно-технічні та близько 25% – загальноосвітні. В основній своїй масі даний метод навчання пропонується переважно приватними інститутами.

Успіх дистанційного навчання можна пояснити на фоні мінливих умов у економіці, технології та суспільстві. До епохи індустріального суспільства освітній ідеал сучасного суспільства був орієнтований на класичні для того часу освітні системи, що беруть свій початок в античності. У багатьох країнах традиційні соціальні норми змінилися за останні 20 років.

Один авторитетний дослідник в області дистанційної освіти відзначив, що технології як системи надання послуг зіграли важливу роль у розвитку дистанційної освіти і наукових досліджень. За останні два десятиріччя збільшилася кількість навчальних закладів, які пропонують таку послугу, як дистанційне навчання. Також спостерігається зростання кількості учнів, які отримують дистанційну освіту не тільки в нашій країні, але і в навчальних закладах по всьому світу.

Незважаючи на те, що були проведені великі дослідження відкритого дистанційного навчання, не існує єдиної думки про беззаперечну користь або неприпустимість дистанційного навчання в системі вищої освіти. Визначення і вивчення проблемних питань в галузі впровадження дистанційної освіти залишається досить актуальним і сьогодні.

У цій статті ми хочемо розглянути деякі проблемні питання дистанційного навчання у сфері вищої освіти, яка вважається сьогодні найбільш сприятливою для вивчення і реалізації моделі виключно онлайн-навчання.

Ключові слова: дистанційна освіта, цифрове середовище, контент, навчальний процес, навчальні заклади, онлайн курс

George Grigoroș*Dnipro Academy of Continuing Education*

The trend of distance education: problems and prospects for implementation

Distance education has become an integral part of the educational system around the world. Official statistics on distance education, confirm a steady increase in the number of participants in distance learning and courses. The range of courses offered by more than 200 distance learning institutions, including about 1500 courses, of which about 75% – vocational and about 25% – general education. For the most part, this method of training is offered mainly by private institutes.

The success of distance learning can be explained against the backdrop of changing conditions in economics, technology, and society. By the era of industrial society, the educational ideal of modern society was oriented to the classical educational systems for that time, which originated in antiquity. In many countries, traditional social norms have changed over the past 20 years.

One authoritative researcher in the field of distance education noted that technology as a service delivery system has played an important role in the development of distance education and research. Over the past two decades, there has been an increase in the number of educational institutions that offer a service such as distance learning. There has also been an increase in the number of students receiving distance education not only in our country, but also in educational institutions around the world.

Despite the fact that there have been extensive studies of open distance learning, there is no consensus on the indisputable benefit or inadmissibility of distance learning in higher education. Identification and study of problematic issues in the field of distance education implementation remains very relevant today.

In this article we want to consider some problematic issues of distance learning in higher education, which is considered today the most favorable for the study and implementation of the model of exclusively online learning.

Keywords: Distance education, digital environment, content, educational process, educational institutions, online course

Вступ (Постановка проблеми).

За останні два десятиріччя збільшилася кількість навчальних закладів, які пропонують таку послугу, як дистанційне навчання. Також спостерігається зростання числа учнів, які отримують дистанційну освіту не тільки в нашій країні, але і в навчальних закладах по всьому світу. З'явилося безліч літератури в області дистанційної освіти і методів її надання.

Протягом понад століття дистанційне навчання вищої освіти постійно розвивалося: як на практиці, так і у визначенні цього терміну. Як і в багатьох інших академічних областях, що й досі знаходяться в стадії розробки, ведуться суперечки не тільки про визначення, а й про поєднання самих слів «дистанція» і «навчання».

Незважаючи на те, що були проведені великі дослідження відкритого дистанційного навчання, не існує єдиної думки про беззаперечну користь або неприпустимість дистанційного навчання в системі вищої освіти. Визначення і вивчення проблемних питань в галузі впровадження дистанційної освіти залишається досить актуальним і сьогодні.

Аналіз наукових досліджень і публікацій.

Авторитетні дослідники в області дистанційної освіти відзначили, що технології як системи надання послуг зіграли важливу роль у розвитку дистанційної освіти і наукових досліджень. І пояснює що ця форма викладання перетворилася зі спеціалізованої форми навчання у важливу концепцію загальноосвітньої системи (Schlosser, 2010).

Нечисленні існуючі дослідження з цієї теми засновані або на дрібномасштабних експериментах, які навряд чи можна буде узагальнити на більш широкий контекст (Alpert, 2016; Bowen, 2014; Figlio, 2013; Joyce, 2015) або специфічних вищих навчальних закладів, таких як громадські коледжі або приватні комерційні коледжі, студентське населення яких сильно відрізняється від студентів традиційних університетів (Bettinger, 2017; Jaggars, 2017). Не дивно, що результати дуже неоднозначні.

Одна з причин того, що дистанційна освіта стала настільки поширеною (особливо в галузі вищої освіти) полягає в

тому, що був проведений ряд досліджень, які підтвердили доцільність цієї практики і не виявили суттєвих відмінностей в результатах навчання між традиційним і дистанційним методом. У дослідженні, опублікованому в 2005 році, порівнювали успішність двох груп учнів. Одна група отримувала традиційну освіту, інша – за допомогою програмного забезпечення онлайн курс. Автори не помітили значних розбіжностей між успішністю цих груп (Skylar, 2005). У 2010 році був проведений порівняльний мета-аналіз, який стверджує, що в 70 відсотках випадків студенти, які навчаються на курсах за програмою дистанційної освіти, фактично випереджали за знаннями студентів, що займаються на традиційній основі (Shachar, 2010).

Також слід зазначити, що у педагогів з'явилося більше можливостей проведення дистанційних занять. Більшість із них вже вміють змішувати різні технології, щоб сприяти навчання, залученню до навчального процесу та утриманню інтересу в учнів. Навчальні заклади, враховуючи потенціал дистанційної освіти, хочуть скоротити витрати і збільшити доходи за рахунок охоплення учнів, які не мають можливості здобути традиційну освіту, але прагнуть до самовдосконалення та саморозвитку.

Одна з найбільш гострих проблем, пов'язаних із дистанційною освітою – це відсутність соціальної взаємодії і потенційний збиток, який вона може завдати. Сприйняття студентської ізоляції у віртуальному середовищі розглядається як один із недоліків цієї форми освіти (Fulton, 2004).

Удосконалення технологій дистанційної освіти сприяє наданню розширених можливостей для взаємодії. Інструменти відеозв'язку і конференції в реальному часі є прикладами соціалізації віртуального середовища. Це дозволяє вивчати успішність студентів через призму теорії транзакційної дистанції взаємодії і соціальної присутності. Дослідження підтверджують, що взаємодія на дистанційних курсах включає в себе складний масив змінних: соціальних, освітніх і технологічних. Взаємодія грає роль соціальної присутності, також було підтверджено, що психологічна дистанція

– це проблема, притаманна більшості дистанційних курсів (Wolcott, 2004). Мур (2009) стверджував, що відстань – це питання не географії, а скоріше психології. І, хоча відстань може бути дуже великою, це мало відбивається на успішності (ст. 6). Він запропонував три різних типи взаємодії з учнями: від учня до змісту (відповідність матеріалу курсу і засобів доставки з урахуванням цілей навчання); учні – інструктор (види комунікації і зворотного зв'язку, доступ, підтримка і так далі); учень – учень (тип комунікації і зворотного зв'язку, системи підтримки, а також процедури діалогу). Надалі буде сформовано додатковий спосіб взаємодії, безпосередньо пов'язаний із дистанційною освітою «учень – інтерфейс», де взаємодія пов'язана лише з використанням технологій.

Дуже важлива і одночасно болюча тема для багатьох батьків – впровадження цифрового освітнього середовища для загальноосвітніх навчальних закладів I-III ступеня. Основний посыл полягає в тому, щоб поліпшити впровадження сучасних технологій в процес навчання. Але багатьох батьків це не влаштовує, вони впевнені, що це початок впровадження безпосередньо дистанційної освіти. У батьківському середовищі ведуться активні обговорення щодо того, наскільки виправдані їхні побоювання.

За три місяці карантину "експеримент" з дистанційною освітою в школах можна вважати проваленим. Інше питання, що ті, хто вклав в це гроші, і ті, хто заробив на цьому гроші, ті, хто ідеологічно прихильний процесам цифровізації, ті, хто просувався на цьому кар'єрно, показуючи як все прекрасно, зацікавлені спотворювати дійсність і робити вигляд, що все добре. Насправді батьки, учні та педагоги – всі в один голос говорять, що повністю дистанційне навчання призвело до різкого зниження якості освіти. На думку авторитетних педагогів, дистанційне навчання може застосовуватися в окремих конкретних випадках, наприклад, вузькоспеціалізовані і короткострокові курси підвищення кваліфікації. Або воно може бути застосовано добре мотивованими дорослими, студентами старших курсів, які вибирають собі певний курс в дистанційній формі і, будучи свідомими і особисто

зацікавленими людьми, вони дійсно можуть з цього отримати користь. Але, якщо говорити про учнів молодших, середніх і навіть старших класів, то для них це поки що абсолютно неприйнятна форма навчання. У цій віковій групі вона веде до зниження якості освіти в зв'язку зі зменшенням концентрації уваги, загальної хаотизації процесу і створенням величезної кількості проблем і для учнів, і для педагогів.

Відсутність особистого контакту взагалі перетворює це в повну профанацію. Діти рідко бувають відповідальні, щоб контролювати себе, а батьки зрештою працюють.

Процес упровадження виключно дистанційної освіти на рівні молодшої, середньої та старшої школи вимагає серйозного, ретельного і послідовного вивчення. І напевно може бути реалізований уже сьогодні.

Мета статті

Однак у цій статті ми хочемо розглянути деякі проблемні питання дистанційного навчання в сфері вищої освіти, більш адекватно сприятливої для адаптації онлайн-курсів.

Виклад основного матеріалу

По перше, хочеться розглянути проблему залучення викладачів до процесу формування, контролю і забезпечення ефективності онлайн-курсів.

Професорсько-викладацькому складу необхідна зовнішня підтримка для оптимального навчання на онлайн курсах або в дистанційному середовищі. Вони повинні мати доступ до всіх технічних консультантів і до консультантів по розробці курсів, щоб допомогти їм вчасно вирішувати питання, пов'язані з перенесенням курсів з аудиторного формату в онлайн-формат. Таким чином, професорсько-викладацький склад може зберегти свою позицію «експерта за змістом» без додаткового навантаження, пов'язаного з тим, що більшість викладачів не є фахівцями в області технологій, що в свою чергу може сильно відволікати від викладання.

З цією метою багато курсів підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників уводять обов'язкові курси попереднього навчання цифрової грамотності, щоб допомогти

викладачам акліматизуватися в режимі дистанційного навчання. У багатьох установах професорсько-викладацький склад долучається до того, щоб займатися розвитком освіти, пов'язаним з онлайн-навчанням, використовуючи інтерактивні технології, такі як конференції, навчальні семінари, вебінари і соціальні мережі.

Структура, зміст, спрямованість і організація освітнього процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників кардинально відрізняються від процесу навчання у вищій школі. Це пов'язано перш за все з особливостями контингенту навчання. Контингент вузів післядипломної педагогічної освіти – це дорослі люди, на навчання яких поширюються принципи андрагогіки.

На утримання і організацію дистанційного навчання впливають такі характеристики контингенту, як: вік, освіта, досвід роботи, соціальний статус, рівень комп'ютерної грамотності тощо. Особисті характеристики контингенту також впливають на структуру, обсяг і практичну спрямованість змісту навчання (Антошук, 2014).

Крім того, навчальні заклади, які переважно займаються електронним навчанням, об'єднують роботу професорсько-викладацького складу і веб-дизайнерів на системному рівні, що призводить до появи більш якісного і сучасного контенту.

Ще одне проблемне питання дистанційного навчання, яке залишається актуальним вже не один рік, це забезпечення якості онлайн-курсів.

Чимало людей правомірно вважають, що якість викладання і навчання в цілому розглядається як інституціональна відповідальність, тобто як учні, так і викладачі очікують, що буде здійснюватися контроль якості курсів, які викладаються виключно в дистанційному режимі, безпосередньо в навчальному закладі, або ж тих, які проводяться комплексно. Крім того, універсальна і ефективна система контролю отриманих знань має бути присутня в дистанційних курсах також як і при класичній освіті. Необхідний і широкий асортимент інструментів для зворотного зв'язку. Навчальний заклад обов'язково повинен призначити особу або групу осіб, наділених адміністративними повноваженнями, для

моніторингу та забезпечення якості онлайн-курсу.

Деякі засоби забезпечення якості можуть включати в себе:

1. Посилення процесу розвитку шляхом установлення міждисциплінарного огляду курсів, проведеного з ініціативи професорсько-викладацького складу, відповідно до навчальних програм; розробка консультаційних рекомендацій з питань навчання студентів і слухачів курсів для управління і розвитку навчальною програмою.

2. Забезпечення наявності якісного контенту шляхом надання доступу до академічних і технічних консультантів, які можуть надати допомогу студентам протягом усього періоду навчання.

3. Перегляд і постійне вдосконалення програми зі включенням в цей процес усіх зацікавлених сторін;

4. Створення сприятливого середовища для додаткової мотивації учнів.

Вибір інструкторів, які будуть забезпечувати дистанційне навчання, має вирішальне значення для успіху програми. Ці викладачі повинні бути гнучкими, новаторами і творчо активними, так як дистанційна робота з учнем є проблемою, відмінною від проблеми роботи в традиційному класі.

Помітним аспектом дистанційної освіти є те, що значною мірою онлайн-викладачі – це ад'юнкт-викладачі, котрі викладають як в Інтернеті, так і в традиційних класах. Використання професорсько-викладацького складу стало більш стандартним за мірою суміщення онлайн-курсів з традиційними курсами. Переважання професорсько-викладацького складу в електронному навчанні, що зараз зароджується, говорить про важливий взаємозв'язок між залученістю викладачів і змістовністю курсу. Викладачі онлайн-навчання повинні відчувати свою причетність до цього процесу, що, природно, зміцнює результати роботи навчальної програми. Ми виявили, що всі рівні професорсько-викладацького складу в цілому викладають в Інтернеті приблизно з тією ж швидкістю, з якою вони викладають традиційні курси. Можливо, цей факт з часом зміниться, так як дистанційна освіта має на меті деяке прискорення процесу навчання,

що в свою чергу вимагає модифікованого підходу до роботи викладача безпосередньо в інтернет-просторі.

Також не можна забувати про фінансову складову в області дистанційної освіти. ВНЗ фінансують нові програми дистанційної освіти, використовуючи один з наступних двох основних підходів: «модель витрат» або «модель прибутку».

Модель витрат. У цій моделі дистанційна освіта забезпечується за рахунок грошей, що надходять з бюджету – операційний бюджет. Щорічно установа виділяє певну кількість грошей на фінансування технологій та програм дистанційної освіти.

Модель прибутку. У цій моделі дистанційна освіта має відшкодувати всі свої витрати за допомогою доходів від зарахування. Коли стартові витрати включаються в суму відшкодування. Це веде до витрат більшого часу необхідного для того, щоб збалансувати витрати з доходами. Вимагає планової постановки цілей і залежить від отримання доходів. Використовуючи цей підхід, дистанційна освіта має відшкодувати всі свої витрати на розвиток і поточну діяльність шляхом збору доходів, одержуваних від зарахування дистанційних учнів. На сьогодні процес фінансування дистанційної освіти не врегульовано в повному обсязі, що створює певні проблеми для розвитку сфери онлайн-навчання.

Не всі можуть бути добре пристосовані до програм дистанційного навчання. Успішні учасники повинні бути високомотивованими і самодисциплінованими. Так як курс може бути неконтрольованим, учні самі несуть повну відповідальність за те, щоб пройти його і оцінити своє володіння будь-яким навиком або предметом.

Незважаючи на те, що дистанційна освіта є дуже гнучкою і зручною, вона все ж не може забезпечити «досвід навчального закладу». Робота з іншими учнями, будучи частиною загального освітнього середовища, і тісна співпраця з академічними наставниками все ще цінні для багатьох учнів. Крім того, деякі курси в силу специфічності і обсягу своєї практичної складової не можуть викладатися виключно через Інтернет, що призводить до деяких обмежень в дистанційному навчанні.

Існує ще одна проблема, пов'язана з

технологією. Не кожен студент добре знає, як відвідувати віртуальні класи. Більшість із них не мають апаратних і програмних можливостей для отримання відео через Інтернет. Багато викладачів також неохоче переходять від традиційних методів навчання до технологічних підходів.

Крім того, неможливо гарантувати виконання програм дистанційного навчання через Інтернет. Тому що середня смуга пропускання інтернету для кінцевого користувача ще досить мала при досить значній вартості (особливо це відчувається у сільській місцевості). В той же час вимоги до аудіо- і відеоматеріалів, що пересилаються, досить високі. Ці технологічні питання повинні бути вирішені. Майбутнє дистанційної освіти залежить найперше від творчого використання і розвитку нових технологій. У міру того, як учні все легше і зручніше дізнаються про можливості розвитку знань і навичок, потреба в нових матеріалах і презентаційних засобах повинна продовжувати рости.

Висновки

Розглянуті проблемні питання дистанційної освіти потребують подальшого більш детального вивчення й пошуку оптимальних засобів вирішення. Організація дистанційного або онлайн-навчання потребує творчого, наукового та професійного підходу, але не може здійснюватися лише силами науково-педагогічного складу навчального закладу.

Активне використання дистанційного навчання призводить до розуміння і активного використання змішаної моделі освіти інтегруючи традиційну освіту з дистанційним, так як навчання через Інтернет не може повністю замінити традиційну освіту. Змішана освіта здатна поєднувати гнучкість нових методик з функціональністю старих інструментів (від класної кімнати до традиційних паперових матеріалів), делегуючи в онлайн-навчання, вправи і співпрацю з групою однолітків. Метою цих навчальних курсів є використання різних педагогічних технік, дидактичного матеріалу та наявних навчальних засобів, поєднання і чергування моментів колегіального навчання (для посилення мотивації і соціалізації навчання), індивідуальних моментів (індивідуального

навчання відповідно до потреб), двосторонньої взаємодії і наставництва викладачів. Так як дистанційне навчання в більшій мірі має односторонній характер, все частіше з'являються дистанційні онлайн лекції, де в режимі реального часу можна задати питання викладачу і дуже швидко отримати на нього відповідь. Таким чином, роль вчителя не зникає, а розвивається, щоб стати вчителем-онлайн викладачем. Підготовка вчителів є основоположним

кроком для вдосконалення і для подальшої продуктивної роботи системи освіти.

Сьогодні змінюється роль традиційного навчального закладу, коледжу та університету, котрі змушені будуть конкурувати з зростаючим числом інших освітніх установ. Ця тенденція повинна сприяти розширенню співпраці між бізнесом, промисловістю та академічними колами з метою забезпечення високоякісної інноваційної освіти.

REFERENCES

Schlosser L. A., Simonson, M. R., & Hudgins, T. L. (2010). *Distance education: definitions and glossary of terms*, Third edition. Charlotte, N.C.: IAP – Information Age Pub.

Alpert, W. T., Couch, K. A., & Harmon, O. R. (2016). A randomized assessment of online learning. *American Economic Review: Papers & Proceedings*, 106 (5), 378–382.

Bowen, W. G., Chingos, M. M., Lack, K. A., & Nygren, T. I. (2014). Interactive learning online at public universities: Evidence from a six-campus randomized trial. *Journal of Policy Analysis and Management*, 33 (1), 94–111.

Figlio, D., Rush, M., & Yin, L. (2013). Is it live or is it internet? Experimental estimates of the effects of online instruction on student learning. *Journal of Labor Economics*, 31 (4), 763–784.

Joyce, T., Crockett, S., Jaeger, D. A., Altindag, O., & O'Connell, S. D. (2015). Does classroom time matter? *Economics of Education Review*, (46), 64–77.

Bettinger, E. P., Fox, L., Loeb, S., & Taylor, E. S. (2017). Virtual classrooms: How online college courses affect student success. *American Economic Review*, 107 (9), 2855–2875.

Jaggars, S. S. (2013). The impact of online learning on students' course outcomes: Evidence from a large community and technical college system. *Economics of Education Review*, 37, 46–57.

Skylar, A. et al. (2005). Distance Education: An Exploration of Alternative Methods and Types of. *Journal of Special Education Technology*, 20 (3), 25–33.

Shachar, M., & Nuemann, Y. (2010). Twenty Years of Research on the Academic Performance: Summative Meta-Analysis and Trend Examination. *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching*, 6 (2), 451–455.

Fulton, K. Brave new world of virtual schooling in the U.S. *National Association of State Board of Education*. Retrieved from www.nasbe.org/Standard/10_Summer2002/fulton.pdf

Wolcott, L. L. Distant, but not distanced: A learner-centered approach to distance education. *Techtrends*, 41 (4), 23–27.

Moore, M. G. (2009). Three types of interaction. *The American Journal of Distance Education*, 3 (2), 1–6.

Antoshuk, S. V. (2014). Analiz sostojanija i problem praktičeskogo vnedrenija distancionnogo obuchenija v obrazovatel'nuju dejatel'nost' institutov posleddiplomnogo pedagogičeskogo obrazovanija [Analysis of the state and problems of practical implementation of distance learning in the educational activities of institutions of postgraduate pedagogical education]. *Gerontologija: nauchno-praktičeskij zhurnal*, 2 (3), 345–357 [in Russian].

Grigorov George

Ph.D., <https://orcid.org/0000-0001-7395-273X>, GeorgyGrigorov@gmail.com

Стаття надійшла / Article arrived: 24.02.2021

Схвалено до друку / Accepted: 17.03.2021